

Jure Brkan

OPĆI POGLED NA REFORMU KANONSKOG PRAVA

U posaborskoj euforiji mnogi zloupotrebljavaju ili površno shvaćaju namjere Sabora. Neki su samovoljno zaključili iz namjere Sabora da reformira *Codex Iuris Canonici* kako je isti pregažen i kako više ne obvezuje. Stvar izgleda posve drukčije. Dokle god neki zakon postoji i nije dokinut od zakonite vlasti, zadržava svoju vrijednost. Dok su neki u disorjentaciji, dotle se mnogi pitaju: »Što je s novim Kodeksom i kakav će on izgledati?« Budući da se na hrvatskom jeziku malo piše o ovoj problematici, pokušat ću nešto iznijeti da bih donekle odgovorio na dobronamjerna pitanja.

1. Potreba Crkvenog prava

Najprije treba naglasiti da Crkveno pravo postoji od samog početka Crkve. I sami Apostoli su postupali po Crkvenom pravu (usp. 1 Kor 5, 3 ss.; 6, 1 ss). Kroz dugu povijest Katoličke crkve pravo se razvijalo i usavršavalo prema povijesnom trenutku. Nesmijemo smetnuti s uma nauku II. vat. sabora o Crkvi kao vidljivom društvu ljudi: »Krist, jedini Posrednik, ustanovio je na ovoj zemlji i neprestalno uzdržava svoju svetu Crkvu, zajednicu vjere, ufanja i ljubavi, kao vidljivi organizam...« (LG 8). Budući da je Crkva »vidljivi organizam«, nužno proizlazi da ima vlast i dužnost donositi zakone i brinuti se da se oni obdržavaju. Ovdje vrijedi: »Ubi societas, ibi ius«. Pravo je temelj vidljivoga društva i njime se uspostavlja pravni njegov poredak. Bez njega bi nastao metež, smutnja, sveopća proizvoljnost i mušičavost, prema onoj: »Ubi ordo deficit, nulla virtus sufficit«.

Crkva je društvo nadnaravnog reda koje se izgrađuje po sakramentima. Njezina je zadaća da vodi ljude k vječnom spasenju. Ipak se ne smije zaboraviti da je i pravo sredstvo koje ljudima pomaže na putu do vječnog spasenja i do ovozemaljske sreće i mira među njezinim članovima.

Crkveno pravo je *svojevrсно* (*ius generis peculiaris*), ono je *sveto pravo* (*ius sacrum*); posvema je različito od građanskoga prava. Ono se čitavo ucjepljuje u spasiteljsko djelovanje kojim Crkva nastavlja otkupiteljsko djelo svoga Utemeljitelja.

Bilo je pogrešaka i napadaja na nauku o Crkvi kao vidljivoj stvarnosti. U obranu su ustali razni pape, posebno Pio XII. i Pavao VI. Naime, Pio XII., u enciklici »O Mističnom Tijelu Kristovu«, odbacio je mišljenja koja Crkvi niječu notu vidljivosti i koja »Crkvi prava« suprostavljaju »Crkvu ljubavi«. Pavao VI. u svojim mnogobrojnim nagovorima često se puta osvrće na one koji niječu tu notu vidljivosti i naglašava da zablude protiv CIC proizlaze iz zabluda o Crkvi. Prema nauci Pavla VI., »Crkva prava« i »Crkva ljubavi« jedna je Kristova Crkva: »... ne može postojati ni Crkva koju zovu 'Crkvom ljubavi' bez Crkve koju nazivaju 'iuridička'.«

Budući da je Crkva »vidljivi organizam«, potrebno je da udovi te zajednice žive u miru i ljubavi poštujući zakone toga Tijela. Ako svaki ud ne djeluje na izgradnji istoga tijela, samo tijelo trpi. Da ne bi tijelo trpjelo i da se ne bi neki udovi osjetili suvišnima, odnosno da ne bi jedni iskorištavali druge, potrebno je da krv kola i hrani sve udove, a udovi da koriste jedan drugome i da izgrađuju čitav organizam. Slično je i s Crkvom kao vidljivim organizmom ili tijelom. S članovima Crkve kao udovima istoga tijela upravlja jedan sveopći zakon koji daje funkcionalnost čitavom organizmu tako da udovi i tijelo imaju odgovarajuće propise koji služe na opće usmjerenje prema zagrljaju u krilu Očevu.

2. Potreba preuređenja Kodeksa

a) Razlozi preuređenja

Od službenog Crkvenog zakonika (Klementine) u Crkvi su se bile nagomilale mnoge pravne zbirke, uglavnom privatnog karaktera. Taj sistem bio je neprikladan za uporabu. Teško se je bilo snaći u šumi zakona, kojima je nedostojala preciznost zbog nepotrebnih riječi i nejasnih pojmova, jer se mnogo pazilo na ljepotu stila.

Sve je to nužno vodilo k preuređenju jednog općeg, jedinstvenog i sistematskog crkvenog zakonika. Ova potreba se je tokom crkvene povijesti isticala posebno na I. vat. saboru (1869—1870), ali rad na kodifikaciji ozbiljno je započeo početkom našeg stoljeća. Pio X. je 19. ožujka 1904. motu proprio »*Arduum sane*« odredio priređivanje Kodeksa kanonskoga prava Katoličke Crkve, tako da su ti radovi trajali do predvečerje blagdana sv. Petra (28. VI.) 1917. god. Tada je papa Benedikt XV. apostolskom konstitucijom »*Providentissima Mater Ecclesia*«, koja je datirana na Duhove iste godine, tj. na 27. svibnja, svečano proglasio i odredio *Codex Iuris Canonici* obvezatnim za cijelu Crkvu latinskog obreda. Kodeks je stupio na snagu na Duhove 19. svibnja 1918.

Ovo remek djelo zakonodavstva, kao i druge ljudske tvorevine, nije apsolutno nego je podložno promjenama prema povijesnom trenutku Institucije kojoj služi. Od proglašenja CIC do naših dana pitana su mnoga razjašnjenja, izlazile nadopune, izmjene, povlastice; mnogi zakoni su opozvani,

a nisu brisani iz Kodeksa, tako da se danas teško snaći u toj šumi koji zakon još obvezuje a koji ne obvezuje. Saborski dokumenti iz temelja mijenjaju neke stare norme. Posaborski dokumenti daju nova rješenja u skladu sa zahtjevima povijesnog trenutka koji Crkva živi. Bezbroj zakona od kojih se jedan protivi drugome ili ga nadopunjuje ili ga dokida smetaju u praktičnoj uporabi, ne samo laicima u ovoj materiji već, u mnogo slučajeva, i uvaženijim kanonistima.

Budući da se Crkva danas nalazi u drugim prilikama i njeni članovi djeluju u drugačijim okolnostima nego prije, osjetilo se — kako sam već napomenuo — da u Kodeksu sve ne štima. Ljudi našega vremena ne vole prekomplicirane pravne forme i formulacije, više im je stalo do toga da se izrazi Kristova istina u nekoj suvremenijoj formi — istina preplavljena ljubavlju. Mnogi zakoni kroz ovo razdoblje izgubili su svoju efikasnost, mijenjaju se mnoge strukture u Crkvi i život Crkve shvaćen je u novom svjetlu. Da bi se svakoj stvari dalo odgovarajuće mjesto, potreba reforme Kodeksa osjetila se već prije II. vat. sabora.

b) Rad na preuređenju

U bazilici sv. Pavla izvan gradskih zidina (fuori le mura) papa Ivan XXIII. je 25. siječnja 1959. »neočekivano udaren pramenom nadnaravnoga svjetla« navjestio održavanje Rimske sinode, Općeg crkvenog sabora i »već dugo iščekivano podanašnjenje Kodeksa kanonskoga prava«. Po planu Ivana XXIII. najprije je trebalo održati Rimsku sinodu i II. vat. sabor, a nakon toga imala je uslijediti, kao »njihova kruna«, revizija Kodeksa.

Sabor izričito spominje reviziju Kodeksa (CD, 44; AG, 14; AA, 1). Pape su odmah počeli to ostvarivati. Ivan XXIII. je već 28. ožujka 1963. osnovao Komisiju za preuređenje Kodeksa, čiji su članovi u najvećem broju kardinali, prefekti ili tajnici Rimskih dikasterija i neki biskupi i nadbiskupi iz raznih strana Crkve, a njihov predsjednik je bio kardinal Ciriaci, kojega je kasnije (od 30. lipnja 1967.) zamijenio kardinal Pericle Felici, vrstan pravnik i poznati teolog, a uz to je bio i generalni tajnik II. vat. sabor. Papa Pavao VI., nasljednik na Rimskoj stolici Ivana XXIII., nastavio je započeto djelo podanašnjenja Crkve i reformu CIC. U želji da se započeta reforma Kodeksa privede kraju imenovano je zbor konsultora ili stručnjaka koji sačinjavaju: biskupi, svećenici, redovnici i neki svjetovnjaci iz više nacija. Taj zbor stručnjaka podijeljen je na grupe tako da je pojedinoj grupi povjeren jedan dio preuređenja današnjeg Kodeksa. Njihovo preispitivanje Kodeksa treba biti u svjetlu smjernica II. vat. sabora. Da bi pojedine grupe mogle koordinirano raditi, formirana je centralna koordinacijska komisija koja usklađuje rad pojedinih grupa. Sheme što ih pojedine grupe pripreme, šalju se na uvid: Biskupskim konferencijama, Dikasterijima rimske kurije, Uniji generalnih redovničkih poglavara, Katoličkim sveučilištima, priznatijim kanonistima i drugim stručnjacima. Zbog toga može se s pravom reći da u ovom podhvat u sudjeluje čitava Crkva.

Rad na preuređenju Kodeksa odvija se prema *Ordo laboris seu procedendi* tako da u cijelom ovom procesu možemo, barem u glavnim crtama, razlikovati pet faza: 1. pripremanje sheme; 2. dostavljanje sheme kompetentnima da dadu svoje primjedbe; 3. ponovno raspravljanje o shemi u svjetlu prispjelih primjedaba; 4. usklađivanje i definitivno tiskanje; 5. proglašenje.

c) Principi prema kojima se Kodeks treba preurediti

Kako je poznato, s II. vat. saborom Crkva je započela svoju obnovu na svim područjima. U to je uključena i crkvena disciplina. Sabor je donio glavne smjernice (*Lineamenta*) prema kojima se ima preurediti novi Kodeks. Posaborske odredbe i razni skupovi stručnjaka — pravnika — također služe toj svrsi.

U prvom redu novi Kodeks nužno mora zadržati pravno obilježje kroz koje će provijavati crkveni duh u određivanju prava i dužnosti pojedinaca prema pojedincima i ovih prema zajednici te zajednice prema pojedincima, a sve to da bude prožeto pastoralnim duhom. Važno je donijeti savršeniju koordinaciju između unutarnjeg i vanjskog područja tako da bi se između njih izbjegao svaki sukob.

Novi zakon treba biti u službi Evangelizacije naroda i usmjeren prema promicanju duhovnog života. Kodeks bi trebao zračiti duhom ljubavi, umjerenosti, humanosti, razboritosti i pravičnosti. On bi trebao jasnijim riječima označiti biskupsku službu, službu drugih odgovornih čimbenika u Crkvi, bolje precizirati redovničku egzempciju, upotrijebiti jasniju terminologiju, primijeniti princip subzidijarnosti itd.

Jasno je da se vlast nalazi kod poglavara, ali će novi Kodeks više paziti na ljudska prava i osobna prava svakog člana Crkve, ta prava štiti u skladu s prirodnim i Božanskim zakonom, stat će na stajalištu jednakosti, jer to je temelj ljudskog dostojanstva. Novi Kodeks ima u planu preurediti administraciju, sudišta i sudsku proceduru tako da sve to bude funkcionalnije; kazne »*latae sententiae*« svesti na minimum tako da u principu budu samo kazne »*ferendae sententiae*«, kojima će se pastiri duša služiti ne sa svrhom da se krivci kažnjavaju i progone već da se poprave i povrate na pravi evanđeoski put.

3. Dosad prevaljeni put

U skladu s navedenim principima i smjernicama II. vat. sabora Komisija i savjetnici užurbano rade da bi priredili novi Kodeks koji bi Crkvi dao impuls i smirenost u ovom posaborskom burnom vremenu. Novi Kodeks će biti jedan veliki događaj za Crkvu, a kako nam je poznato, veliko

ne dolazi samo od sebe. Tu treba truda, pregaranja i nadasve ljubavi prema Crkvi i njenim udovima. Čitavi navedeni aparat oko stvaranja novog Kodeksa radi, sastaje se, diskutira, pronalazi nove putove itd.

Što je do danas napravljeno? Na to pitanje je teško dati neki precizniji odgovor, jer detalji nisu poznati javnosti. Možemo samo nešto kazati na temelju glasila »*Pontificia commissio Codici Iuris Canonici recognoscendo* — COMMUNICATIONES« (od 1969. do sada je izišlo devet voluma). Prema izvještaju toga glasila, do konca 1973. god. završena je prva faza, tj. pripremljene su sheme novog zakonika sa strane svih grupa konzultora. Jedan dio shema je prošao i drugu fazu, a neke sheme su prešle već i treću fazu, u kojoj dobivaju ponešto izmijenjeni oblik i vanjski izgled, proširuju se ili skraćuju.

4. Kako će izgledati novi Kodeks?

Već sada možemo sa sigurnošću ustvrditi da će biti izmijenjen cijeli sustav »staroga« Kodeksa, njegova vanjska struktura, posebno stil i duh u kojem će biti sastavljen.

Najveća novost u crkvenom zakonodavstvu sačinjavat će »*Temeljni crkveni zakon*« (*Lex Ecclesiae fundamentalis*). »*Lex Ecclesiae fundamentalis*« u stvari će biti *Ustavno pravo cijele Crkve* koji će obvezivati sve njezine članove, bez obzira kojem obredu pripadaju.

Takozvani *Textus prior*« Temelnog crkvenog zakona publiciran je radi nesmotrenosti u Zapadnoj Njemačkoj, na njemačkom jeziku (usp. *Herder Korrespondenz*, od 24. lipnja 1970, str. 272—281) i u Italiji, na latinskom i talijanskom jeziku (usp. *Il Regno*, od 15. srpnja 1970, str. 284—300).

U veljači 1971. službeno je dan na razmatranje biskupima cijelog svijeta takozvani »*Textus emendatus*«. Također i ovaj tekst preuzele su gore navedene revije i publicirale ga: na njemačkom (usp. *Herder Korrespondenz*, od 24. svibnja 1971, str. 240—249) i na talijanskom (usp. *Il Regno*, od 15. ožujka 1971, str. 112—119). »*Textus emendatus*« Temelnog crkvenog zakona izgleda u svom vanjskom obliku ovako:

Naslov: DE LEGE ECCLESIAE FUNDAMENTALI (Temeljni crkveni zakon)

Proemium: obrađiva božansku instituciju Crkve, poslanje Crkve itd.

Pogl. I. *De Ecclesia sue de populo Dei*

Art. 1. De christifidelibus omnibus

Art. 2. De hierarchia in Ecclesia constituta

Pogl. II. *De Ecclesiae muneribus*

Art. 1. De Ecclesiae munere docendi

Art. 2. De Ecclesiae munere sanctificandi

Art. 3. De Ecclesiae munere regendi

Pogl. III. *De Ecclesia et hominum consortione*

U potanje razlaganje Ustavnog prava cijele Crkve ne mislim ovom prigodom ulaziti, jer još nije ništa definitivno određeno i jer se o tome najviše piše i raspravlja kako u crkvenom tako i u svjetovnom tisku.

Druga novost jest shema novoga Kodeksa, koju smo preuzeli iz »*Communicationes*« (Vol IX., br. 2, 1977, str. 229). Iz nje proizlazi da će novi Kodeks imati sedam knjiga, umjesto pet koliko ih je imao »stari« Kodeks. Shema glasi ovako:

INDEX GENERALIS PROVISORIUS NOVI CODICIS IURIS CANONICI

Liber primus: Normae generales

Liber secundus: De Populo Dei

Pars prima: De personis in genere

Pars secunda: De personis in specie

Sectio I: De ministris sacris seu de clericis

Sectio II: De Ecclesiae constitutione hierarchica

Sectio III. De Institutis vitae consecratae per professionem consiliorum evangelicorum

Sectio IV: De christifidelibus laicis

Liber tertius: De Ecclesiae munere docendi

Liber quartus: De Ecclesiae munere sanctificandi

Pars prima: De Sacramentis et sacramentalibus

Pars secunda: De locis et temporibus sacris deque cultu divino

Liber quintus: De iure patrimoniali Ecclesiae

Liber sextus: De sanctionibus in Ecclesia

Liber septimus: De tutela iurium seu de processibus

Zaključak

Budući da je Crkva »*vidljivi organizam*«, potrebuje pravo ili zakon. jer »ubi societas, ibi ius«. Po zakonu se ravna Božji narod i izgrađuje Otajstveno Tijelo Kristovo — Crkva. CIC je još na snazi, osim onih zakona koji su izričito dokinuti ili izmijenjeni drugima. Svjesna činjenice da CIC nije pogodan za današnje vrijeme, Crkva kao brižna majka pozvala je svoje najvrijednije sinove da prirede novi Kodeks kanonskoga prava za čitavu Crkvu, tj. za sve obrede. Oni su se stavili na posao i već se vidi obris novoga Kodeksa, barem njegova vanjska struktura.

Ovim izlaganjem nismo ulazili u konkretne datosti, već smo samo pokušali odgovoriti na dobronamjerna pitanja u vezi s općom reformom Kanonskoga prava.

Sada provodimo u djelo saborske i posaborske odredbe, na kojima će se temeljiti novi Kodeks i koji živo iščekujemo.

L i t e r a t u r a :

- X. OCHOA, **Leges Ecclesiae post Codicem iuris canonici editae**, Commentarium pro Religiosis, Roma 1966, Vol. I, Leges annis 1917—1941 editae; 1969, Vol. II, Leges annis 1942—1958 editae; 1972, Vol. III, Leges annis 1959—1968 editae; 1974, Leges annis 1969—1972 editae i Index analyticus titulorum legum quatuor priorum voluminum.
- C. SARTORI — B. J. BELLUCO, **Enchiridion Canonicum seu Sanctae Sedis responsiones post editum Codicem Iuris Canonici date**, editio XI (1917—1963), Pontificium Atheneum Antonianum, Romae 1963.
- Enchiridion Vaticanum**, nona edizione, edizioni Dehoniane Bologna, 1971.
- Pontificia commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo Communicationes**, Roma 1969—1977, Vol. I — IX.
- Herder Korrespondenz**, 24. lipnja 1970, str. 272—281; 24. svibnja 1971, str. 240—249.
- Il Regno**, 15. srpnja 1970, str. 284—300; 15. ožujka 1971, str. 112—119.
- AA. VV., **Corso di diritto Canonico**, vol. I-II, a cura di Ernesto Cappellini, Editrice Queriniana, 1975 i 1976.
- AA. VV., **Problemi e prospettive di diritto Canonico**, a cura di Ernesto Cappellini, Queriniana, 1977.
- J. ENDRES, **Personalismo. Esistenzialismo. Dialogismo**, Torino, Ed. Paoline, 1972.
- A. MARTINI, **Il diritto canonico nella realtà ecclesiale**, Roma, Ed. Francescane, 1969.
- ISTI, **La persona umana nella normatività giuridica**, Verona, Ed. »San Zeno«, 1970.
- P. V. PINTO, **La giustizia amministrativa della Chiesa**, Milano, Giuffrè, 1977.
- S. KOS, **Osnovni zakon Katoličke crkve, u Obnovljeni život**, XXVII/1972, 5, 459—468.
- A. VALLINI, **Diritto di associazione e vita consacrata**, Roma, Città Nuova, 1975.
- J. DELIĆ, **Novo Crkveno pravo, u Crkva u svijetu**, X/1975, 1, 42—49.
- S. VUČEMILO, **Uvod u Kanonsko pravo**, Pro manuscripto — studentima za isključivu uporabu, Makarska 1975.
- G. ESCUDERO, **Il nuovo diritto dei religiosi**, »Alma Roma« — Commentarium pro religiosis editori, Roma 1971.
- J. BEYER, **Gli Istituti secolari**, Città Nuova, Roma 1964.
- Kanonsko pravo o staležima Bogu posvećenog života**, Zagreb 1977, izdao: Filozofsko-teološki institut DI — Odjel za kršćanski nazor, pro manuscripto.

NB! O ovoj problematici u posljednje vrijeme izašle su mnoge knjige, članci i rasprave u raznim revijama širom katoličkog svijeta. Naveo sam samo onu literaturu koja mi je trenutačno bila pri ruci.